

Наталка Полтавка. Москаль-чарівник

Про книгу

Збірка містить дві п'єси Івана Котляревського, рекомендовані до вивчення у 9 класі. У соціально-побутовій драмі «Наталка Полтавка» автор правдиво змалював життя в українському селі XIX ст. А у водевілі «Москаль-чарівник» — дотепно переосмислив сюжет про подружню невірність. П'єсам І. Котляревського характерні виразно витворені персонажі з різних прошарків суспільства, влучно промальовані взаємини між людьми, жива мова й пісні.

НАТАЛКА
ПОЛТАВКА
ІВАН
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

НАТАЛКА
ПОЛТАВКА
ІВАН
КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

Іван Котляревський

НАТАЛКА ПОЛТАВКА

*Переклад російського та орфографічна
й орфоепічна адаптація українського текстів,
укладання коментаря і приміток
Оксани Кобелецької*

Київ
BOOKSHELF
2022

«Наталка Полтавка» — праматір українського народного
театру.

І. Карпенко-Карий

НАТАЛКА ПОЛТАВКА

Опера малоросійська¹ на 2 дії

ДІЙОВІ ОСОБИ:

В о з н и й² Т е т е р в а к о в с ь к и й.

Г о р п и н а Т е р п и л и х а³ — літня вдова.

Н а т а л к а — її дочка.

П е т р о — коханий Наталки.

М и к о л а — дальній родич Терпилихи.

М а к о г о н е н к о — виборний⁴ села.

Д І Я І

На сцені село понад Ворсклюю⁵. Через сцену — вулиця українських хат, яка веде до річки, і на цій вулиці хата Терпилихи.

ЯВА 1

Н а т а л к а (виходить з хати з відрами на коромислі, підійшовши до річки, ставить відра на березі, підходить до краю сцени і в задумі співає).

№ 1⁶

Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться;
О, як моє болить серце, а сльози не ллються. (2)
Трачу літа в лютім горі і кінця не бачу,
Тільки тоді і полегша, як нишком поплачу. (2)
Не поправлять сльози щастя, серцю легше буде,
Хто щасливим був часочок, по смерть не забуде. (2)
Єсть же люди, що і моїй завидують долі,
Чи щаслива та билинка, що росте на полі? (2)
Що на полі, що на пісках, без роси, на сонці?
Тяжко жити без милого і в своїй сторонці. (2)
Де ти, милий, чорнобривий? Де ти? Озовися!
Як я, бідна, тут горюю, прийди подивися. (2)
Полетіла б я до тебе, та крилля не маю,
Щоб побачив, як без тебе з горя висихаю. (2)
До кого я пригорнуся, і хто приголубить?
Коли тепер того нема, який мене любить. (2)

Петре! Петре! Де ти тепер? Може, де поневіряєшся в нужді та горі і проклинаєш свою долю; проклинаєш Наталку, що через неї утеряв притулок; а може (плаче), забув, що я живу і на світі. Ти був бідним, любив мене і за те потерпів і мусив мене оставити; я тебе любила і тепер люблю. Ми тепер рівня з тобою: і я стала така бідна, як і ти. Вернися до мого серця! Нехай глянуть очі мої на тебе іще раз і навіки закриються...

ЯВА 2

Н а т а л к а і в о з н и й

В о з н и й. Благоденственного і мирного пребиванія! (Убік.) Удобная okazія предстала зділати о собі предложеніє на самоті⁷.

Н а т а л к а (кланяючись). Здорові були, добродію, пане возний!

В о з н и й. «Добродію!»! «Добродію!»! Я хотів би, щоб ти звала мене — тее-то як його — не вишепом'янутим ім'ярек⁸.

Н а т а л к а. Я вас зву так, як все село наше величає, шануючи ваше письменство і розум.

В о з н и й. Не о сем, галочко, — тее-то як його — хлопочу я, но желаю із медових уст твоїх слишати умилительное названіє, сообразное моему чувству. Послушай:

№ 2

От юних літ не знав я любові,
Не ощущал возженія⁹ в крові;
Как вдруг предстал Наталки вид ясний,
Как райский крин¹⁰, душистий, прекрасний;
Утробу¹¹ всю потряс;
Кров взволновалась,
Душа смішалась;
Настал мой час!
Настал мой час; і серце все стонеть;
Как камень, дух в пучину зол тонеть.
Безмірно, ах! люблю тя, дівицю,
Как жадний волк младую ягницю.
Твой предвіщаєть зрак¹²
Мні жизнь дражайшу,
Для чувств сладчайшу,

Как з медом мак.
Противні мні Статут і розділи¹³,
Позви¹⁴ і копи¹⁵ страх надоїли;
Несносен мні Сингкліт¹⁶ весь бумажний,
Противен тож і чин мой преважний.
Утіху ти подай
Душі смятенной,
Моєй письменной,
О ти, мой рай!

Не в состоянні поставить на вид тобі сили любові моеї. Когда би я іміл — теє-то як його — столько язиков, сколько артикулов в Статуті ілі сколько зап'ятих в Магдебурзьком праві¹⁷, то і сих не довліло би на восхваленіє ліпоти¹⁸ твоєї! Єй-єй, люблю тебе до безконечності.

Н а т а л к а. Бог з вами, добродію! Що ви говорите! Я мови вашої в толк собі не возьму¹⁹.

В о з н и й. Лукавиш — теє-то як його — моя галочко! І добре все розумієш. Ну, коли так, я тобі коротенько скажу: я тебе люблю і женитись на тобі хочу.

Н а т а л к а. Гріх вам над бідною дівкою глумитися; чи я вам рівня? Ви пан, а я сирота; ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду; та й по всьому я вам не під пару.

В о з н и й. Изложеніє в отвітних річах твоїх резони²⁰ суть — теє-то як його — для любові ничтожні. Уязвленне частореченною любовію серце, по всім божеським і чоловічеським законам, не взираєть ні на породу, ні на літа, ні на состояніє. Оная любов все — теє-то як його — ровняєть. Рци²¹ одно слово: «Люблю вас, пане возний!» — і аз²², вишеупом'янутий, виконаю присягу о вірном і вічном союзі з тобою.

Н а т а л к а. У нас є приказка: «Знайся кінь з конем, а віл з волом»; шукайте собі, добродію, в городі панночки; чи там трохи є суддівен, писарівен і гарних попівен? Любую вибирайте... Ось підіть лиш в неділю або в празник по Полтаві, то побачите таких гарних, що і розказати не можна.

В о з н и й. Бачив я многих — і ліпообразних, і багатих, но серце мое не імієть — теє-то як його — к ним поползновенія. Ти одна заложила єму позов на вічні роки, і душа моя єжечасно волаєть²³ тебе і послі нишпорной даже години²⁴.

Н а т а л к а. Воля ваша, добродію, а ви так письменно говорите, що я того і не зрозумію; та і не вірю, щоб так швидко і дуже залюбитись можна.

В о з н и й. Не віриш? Так знай же, що я тебе давно уже — тее-то як його — полюбив, як тільки ви перейшли жити в наше село. Моїх діл околичності²⁵, возникаючі із незручних обставин, удерживали соділати признаніє пред тобою; тепер же, читая — тее-то як його — благодать в очах твоїх, до формального определіня о моєй участі, открий мні, хотя в терміні, партикулярно²⁶, резолюцію: могу лі — тее-то як його — без отсрочок, волокити, проторов²⁷ і убитков получить во вічне і потомственное владініє тебе — движимое і недвижимое імініє²⁸ для душі моєй — з правом владіти тобою спокійно, безпрекословно і по своєй волі — тее-то як його — розпоряджати? Скажи, говори, отвічай, отвітствуй, могу лі бить — тее-то як його — мужем пристойним і угодним душі твоєй і тілу?

Н а т а л к а (*співає*).

№ 3

Видно шляхи полтавської і славу Полтаву,

Пошануйте сиротину і не вводьте в славу.

Не багата я і проста, но чесного роду,

Не стиджуся прясти, шити і носити воду.

Ти в жупанах і письменний, і рівня з панами,

Як же можеш ти дружитись з простими дівками?

Є багачко городянок, вибирай любую;

Ти пан возний — тобі треба не мене, сільськую.

(*Закінчивши співати, говорить*). Так, добродію, пане возний! Перестаньте жартувати наді мною, безпомічною сиротою. Моє все багатство є моє добре ім'я; через вас люди начнуть шептати про мене, а для дівки, коли об ній люди зашепочуть...

Музика починає грати прелюдію, Наталка замислюється, а возний міркує зі смішними гримасами на обличчі.

ЯВА 3

Н а т а л к а та в о з н и й. А потім в и б о р н и й, співаючи, виходить на сцену.

№ 4²⁹

Дід рудий, баба руда,

Батько рудий, мати руда,
Дядько рудий, тітка руда,
Брат рудий, сестра руда,
І я рудий, руду взяв,
Бо рудую сподобав.
Ой по горі по Панянці
В понеділок дуже вранці
Ішли наші новобранці;
Поклонилися шинкарці;
А шинкарка на них — морг:
«Іду, братики, на торг».
Ішли ляхи на три шляхи,
А татари на чотири,
Шведи-враги поле вкрили;
Козак в лузі окликнувся —
Швед, татарин, лях здригнувся,
В дугу всякий ізгнувся.

Із наближенням виборного до оркестру Наталкапідходить до відер, бере їх і йде
додому.

В о з н и й. Чи це — теє-то як його — нова пісня, пане виборний?

В и б о р н и й. Та се, добродію (*кланяється*), не пісня, а нісенітниця.
Я співаю іноді, що в голову лізе, — вибачайте, будьте ласкаві, я не
добачив вас.

В о з н и й. Нічого, нічого. Відкіль це так? Чи з гостей ідете — теє-то
як його?..

В и б о р н и й. Я іду із дому. Випроводжав гостя: до мене заїжджав
засідатель³⁰ наш, пан Щипавка³¹; так уже, знаєте, не без того, —
випили по одній, по другій, по третій, холодцем та ковбасою закусили,
та вишнівки з кварту укутали, та й, як то кажуть, і підкріпилися.

В о з н и й. Не розказував же пан Щипавка якої новини?

В и б о р н и й. Де то не розказував! Жаловався дуже, що всьому
земству урвалася тепер нитка, та так, що не тільки засідателям, но
самому комісарові уже не те, як давно було... Така, каже, халепа, що
притьмом накладно служити. Бо, каже, що перше дурницею
доставалося, то тепер або випросити треба, або купити.

В о з н и й. Ох! правда, правда; даже і в повітовому суді, і во всіх присутственних містах унініе воспослідовало; малійшая проволочка ілі прижимочка просителю, як водилось перше, почитається за уголовне преступленіє; а взяточок, сиріч — винуждений подарочок, весьма-очень іскусно у істця ілі отвітчика треба виканючити. Та що і говорить! Тепер і при рекрутських наборах вовся не той порядок ведеться. Трудно становиться жить на світі.

В и б о р н и й. Зате нам, простому народові, добре, коли старшина, богобоязлива і справедлива, не допуска письменним п'явкам кров із нас смоктати... Та куди ви, добродію, налагодились?

В о з н и й. Я наміревал — теє-то як його — посітити нашу вдовствующую дякониху, но, побачивши тут Наталку (*зімхає*), остановився побалакати з нею.

В и б о р н и й (*лукаво*). Наталку? А де ж (*оглядається*) вона?

В о з н и й. Може, пішла додому.

В и б о р н и й. Золото — не дівка! Наградив бог Терпилиху дочкою. Крім того, що красива, розумна, моторна і до всякого діла дотепна, — яке у неї добре серце, як вона поважає матір свою; шанує всіх старших себе; яка трудяща, яка рукодільниця; себе і матір свою на світі держить.

В о з н и й. Нічого сказати — теє-то як його — хороша, хороша і уже в такому візвісті...

В и б о р н и й. Та й давно б час, так що ж? Сирота, та іще і бідна. Ніхто і не квапиться.

В о з н и й. Однак ж я чув, що Наталці траплялись женихи, і восьма пристойні, наприклад, тахтауловський дячок, чоловік знаменитий басом своїм, ізучен ярмолоя³² і дуже знаєть печерсько-лаврський напів; другий волосний — теє-то як його — писар із Восьмачок, молодець не убогий і продолжающий службу свою безпорочно скоро год; третій — підканцелярист із суда по імені Скоробреха і многії другії, но Наталка...

В и б о р н и й. Що? Одказала? Добре зробила. Тахтауловський дяк п'є горілки багато і уже спада з голосу; волосний писар і підканцелярист Скоробреха, як кажуть, жевжики обидва і голі, вашеці проше, як хлистики, а Наталці треба не письменного, а хазяїна

доброго, щоб умів хліб робити і щоб жінку свою з матір'ю годував та одягав.

В о з н и й. Для чого же неписьменного? Наука — теє-то як його — в ліс не йде; письменство не єсть преткновеніє ілі поміха ко вступленію в законний брак. Я скажу за себе: правда, я — теє-то як його — письменний, но по благості всевишнього єсмь чоловік, а по милості дворян — возний, і живу хоть не так, як люди, а хоть побіля людей; копійка волочиться і про чорний день іміється. Признаюсь тобі, як приятелю, буде чим і жінку — теє-то як його — і другого кого годувати і зодягати.

В и б о р н и й. Так чом же ви не одружитесь? Уже ж, здається, пора. Хіба в ченці постригтись хочете? Чи ще, може, суджена на очі не нависла? Хіба хочете, щоб вам на весіллі сю пісню співали? Ось слухайте. (*Виборний співає.*)

№ 5³³

Ой під вишнею, під черешнею

Стояв старий з молодою, як із ягодою. (2)

І просилася, і молилася:

«Пусти мене, старий діду, на вулицю погулять!» (2)

«Ой я й сам не піду, і тебе не пущу:

Хочеш мене, старенького, да покинути. (2)

Ой не кидай мене, моя голубочко,

Куплю тобі хатку, і ще сіна жатку,

І ставок, і млинок, і вишневий садок». (2)

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ